

THE POWER, THE MODERN ELITES, DOMINANCE AND GOVERNANCE

Nicolaie MĂNESCU^{203*}

ABSTRACT

THIS ARTICLE AIMS TO HIGHLIGHT THE CORRELATION BETWEEN POWER AND MODERN ELITES IN THE ACT OF GOVERNANCE AND DOMINANCE APPROPRIATE THE STEPS PRECEDING EXERCISE OF GLOBAL POWER. THE STUDY TAKES INTO ACCOUNT THE CORRESPONDING STATES AND POLITICAL ELITES AT THE PERIPHERY OF THE WORLD SYSTEM AND OF THOSE BEING IN AN UNJUSTIFIED PROLONGED TRANSITION FROM COMMUNISM TO DEMOCRACY. REGARDED UNDER THIS ASPECT, THE POST-COMMUNISM IS ONLY A DEMOCRATIC INTERLUDE THAT I CALLED TO BE A PSEUDO - DEMOCRACY BEARING THE NAME OF "LUMPEN-DEMOCRACY". THE MOST OBVIOUS EXAMPLE IS THE ROMANIA OF TODAY. IN A TRULY DEMOCRATIC STATE, THE GOVERNING POLITICAL ELITE SHOULD INCLUDE OFFICIALS WHO, BEING ELECTED BY THE PEOPLE AND REPRESENTING THE PEOPLE, ARE OBLIGED TO SERVE THE INTERESTS OF THE LATTER. IN FACT, AT PRESENT, THE GOVERNMENT POLITICAL ELITE DOMINATES THE GOVERNED MERITORIOUS ELITE AND DOES NOT REPRESENT THE ELECTORATE INTERESTS BUT ONLY THE FOREIGN INTERESTS, PERSONAL OR GROUP. UNLIKE THE METROPOLITAN CENTER OF THE WORLD SYSTEM, WHERE IT APPLIES SUCCESSFULLY, THE CONCEPT OF "GOOD GOVERNANCE", IN THE PERIPHERY OF THE SYSTEM IS EXPERIENCING A MODEL OF DEFICIENT AND DERISORY GOVERNANCE, APPLIED BY LOCAL POLITICIANS WHO IS CALLED THE "LUMPEN - GOVERNANCE".

KEY WORDS: STATE, POWER, MODERN ELITE, DOMINANCE, GOVERNANCE, "GOOD GOVERNANCE", "LUMPEN GOVERNANCE".

1. Puterea – concept și manifestare

Sociologul german *Max Weber* definește statul ca fiind o asocierie umană care își arogă dreptul de a avea, în granițele unui teritoriu, monopolul constrângerii fizice legitime. Statul ar reprezenta, astfel, prin rolul său, un raport de dominare a oamenilor de către oameni, bazat pe instrumentul exercitării legitime a constrângerii. Pentru ca statul să existe, susține Weber, trebuie ca cei dominați să se supună autorității celor ce se pretind a fi, la un moment dat, dominatorii. Potrivit acestor considerente, *statul modern devine o unitate de dominație instituționalizată*. Statul, așadar, nu poate exista decât ca o entitate organizată pe principiile forței și suveranității, reprezentând puterea.

* PhD., University of Craiova; Research Assistant, The Institute for Public Policy, Administration and Education Sciences, "Constantin Brâncuși" University of Targu Jiu.

Termenul de putere, care vine din limba latină, cunoaște două sensuri semantice diferite: „*potentia*” cu sinonimul „*potestas*”, semnificând capacitatea de a decide și acționa, și „*potestas*” în sensul de putință, permisiune. În limba franceză, sensul substantivului „putere” este acela de capacitate iar în limba engleză apare sensul de putere atât ca substantiv dar și ca verb. Puterea, cu sensul de stăpânire, presupune o manifestare de voință prin care se realizează acțiunea de a domina și de a exercita autoritatea asupra altora.

În sens sociologic, dar reliefând și aspecte ale dreptului constituțional, *puterea* desemnează „*ansamblul sau sistemul relațiilor constituite într-o societate istoricește determinată, exprimând autoritatea pe care un individ sau un grup de indivizi o are asupra altora pentru realizarea unui scop comun, asumat de membrii colectivității sau impus acestora de către cei care exercită puterea*”.²⁰⁴ Puterea, ca acțiune socială și politică, reprezintă o capacitate a unui actor social de a-și urmări cu tenacitate și tărie un anumit scop superior și implicit suveran și de a-l realiza în cadrul unei acțiuni eficiente, folosind diferite forțe și mijloace adecvate în acest sens. Oxford Dictionary, inspirat de conceptul consacrat al puterii, dat de sociologul german *Max Weber*, definește *puterea* ca fiind „*capacitatea de a-i determina pe oameni să facă ceea ce altfel n-ar fi făcut*”.²⁰⁵

La începutul secolului trecut, sociologul german, adeptul definițiilor riguroase, sub influența tradiției gândirii germane, definea puterea ca fiind: „*probabilitatea ca un actor dintr-o relație socială ... să-și realizeze voința împotriva voinței celorlalți*”²⁰⁶ Weber sublinia faptul că puterea este șansa de a face să triumfe în sânul unei relații sociale propria voință, chiar și în pofida rezistențelor. Puterea își exercită influența și prerogativele sale folosind diferite forme de acțiune precum: constrângerea, persuasiunea, manipularea, etc. Prin constrângere, forța stă la baza puterii iar puterea simbolizează forța. În sistemele de putere totalitare, folosirea forței este invocată ca justificare a necesității asigurării stabilității și coerenței sistemului social și politic, dar nu întrunește asemenea calități. Alături de formele consacrate de asigurare a exercitării puterii de stat, birocrăția, alianțele și schimbările politice joacă un rol important în modul de manifestare și de alegere a felurilor potrivite prin care puterea se poate impune și consolida. Relația de putere, indiferent de formele ei de exercitare, rămâne una asimetrică, de subordonare către cine deține puterea a celui care aspiră la putere dar trebuie să execute până la asumarea puterii.

Puterea de stat este partea instituționalizată a *puterii politice*. Trăsăturile puterii politice se regăsesc în puterile statului, dar trăsăturile statului nu se regăsesc în totalitate în ansamblul puterii politice. Relația este una de la întreg la parte, astfel ca parte a întregului considerat a fi puterea politică, puterea de stat poate avea unele trăsături politice. Din această perspectivă, *puterea de stat* este forma de organizare statală a puterii poporului, respectiv a puterii politice. Acest aspect se datorează faptului că puterea politică aparține poporului. Suntem în prezența unui *titular unic*, poporul, și al unei *puteri unice*, puterea politică. „*Când este aplicată teoria separației și echilibrului puterilor în stat, această stare socială este specifică sistemelor de guvernământ democratice. Dacă organizarea și funcționarea organelor statului sunt caracterizate prin centralism și concentrare, atunci se aplică teoria unicității puterii de stat, specifică sistemelor de guvernământ totalitare*”.²⁰⁷

²⁰⁴ Georges Burdeau, *Droit constitutionnel*, Librairie generale de droit et de jurisprudence, Paris, 1966, p.13

²⁰⁵ *Oxford Dicționar de politică*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 361-363

²⁰⁶ Max Weber, *Economy and Society*, vol I, Bedminster, N.Y., 1968, p. 53

²⁰⁷ Ioan Muraru, E.S.Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Editura All Beck, București, 2005, p.2 - 3

Puterea politică este instituționalizată (oficializată) și se manifestă prin organele chemate să exercite această putere. Puterea constituie esența vieții politice. *Bertrand Russell* scria: „*Puterea este conceptul fundamental al științelor sociale, în același sens în care energia este conceptul fundamental al fizicii.*”²⁰⁸ Puterea politică apare doar atunci când comunitatea umană devine societate. Puterea este, așadar, esențialmente, un fenomen social și nu se poate manifesta decât prin intermediul relațiilor sociale. În lipsa puterii, societatea este un corp inert și este incapabilă să-și satisfacă rațiunea de a fi. Puterea este necesară societății în aceeași măsură în care societatea este necesară puterii. Ea este o condiție a ordinii sociale, iar libertatea și binele nu sunt posibile decât într-o asemenea ordine. „*Cum ar putea un om să obțină supunerea altuia - se întreba Maurice Duverger - dacă sistemul de norme și valori sociale nu i-ar recunoaște puterea?*”²⁰⁹

Ca fenomen social distinct, *puterea politică* este caracterizată ca putere unică exercitată în cadrul colectivității, în scopul de a o organiza, de a o menține și apăra, sau ca o capacitate generalizată de a obține efectuarea unor îndatoriri obligatorii de către indivizi și grupări sociale într-un sistem de organizare colectivă, atunci când îndatoririle sunt legitime prin legătura lor ca scopuri colective.

Dintr-un alt punct de vedere, general, *puterea* constă în capacitatea de a lua, pe calea unor manifestări de voință unilaterale și în afara oricărei subordonări de vreo autoritate superioară sau concurentă, măsuri obligatorii, susceptibile de a fi impuse respectului general, în caz de nevoie, cu ajutorul forței de constrângere care a fost constituită în acest scop. Din perperspectiva instituțională, *puterea* este definită ca fiind capacitatea unui individ sau a unui grup de indivizi de a schimba comportamentul altor indivizi sau grupuri în sensul dorit sau abilitatea de a-i face pe alții să facă ceea ce se dorește de la ei, presupunând că acest fapt diferă de ceea ce ar fi dorit să facă, dacă nu ar fi fost siliți să se supună acestei voințe.

Puterea este asociată capacității de impunere prin forță, sau alte mijloace, a voinței celui chemat să domine, pe când legitimitatea presupune susținerea puterii, consensul necesar impunerii puterii și respectarea normelor și dispozițiilor din convingere. Rezultă de aici că statului de drept ar trebui să îi fie specifică legitimitatea puterii și nu *puterea* însăși, lipsită de suportul legitim. În absența caracterului exclusiv coercitiv al puterii, statului de drept îi este specifică servitutea voluntară și nu cea forțată. Servitutea voluntară este miza puterii politice în statul de drept. Acest fapt nu înlătură ci leagă și mai bine pe cel care exercită *puterea* de cel care este obligat prin lege să se supună puterii politice și de stat. Servitutea voluntară nu înlătură caracterul de supraordonare și subordonare într-un stat de drept. Această asumție personală este întărită de sociologul român *Petre Andrei* care susține că: „Autoritatea presupune ierarhia, subordonarea celui mai slab de către cel mai tare.”²¹⁰

Puterea se poate manifesta între exercitarea prin forță, în baza unui mandat legal, și recunoașterea din convingere a caracterului legitim al puterii. Autoritatea puterii este indisolubil legată de legitimitate. Autoritatea puterii legitime este un semn de stabilitate și sănătate a organismului social democrat, care îi dă concretețe și veridicitate.

Anthony Giddens, în lucrarea sa „*Constituirea societății*”, tratează conceptul de putere în legătură cu dominația. Din această perspectivă, „*fenomenele de dominație nu sunt în mod necesar*

²⁰⁸ Bertrand Russell, *Idealurile politice. Puterea*, Editura Antaios, București, 2002, p.92

²⁰⁹ Adrian Gorun, *Politicul și știința politică*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006-1, p.19-20

²¹⁰ Andrei Petre, *Opere sociologice III*, Editura Academiei, București, 1978, p. 235

*hegemonice și nici univoce. Ele trebuie resituate într-un context de interacțiuni care pune accentul pe practicile agenților și pe comportamente, nu doar economice ci și politice”.*²¹¹

Evident, există o legătură între acțiunea umană și structura socială. În acest sens, puterea este legată de dominație, în măsura în care se bazează pe utilizarea, într-un context interacționar, a unor resurse ce provin dintr-un mod de dominare și, prin aplicarea lor, sunt reconstituite, în acest mod, în conformitate cu dualitatea structurii. „*Interacțiunea capătă trei dimensiuni date de putere, comunicare și sancțiunile normative. Proprietățile lor țin de dominare, semnificare și de legitimitate.*”²¹²

Anthony Giddens propune un model de analiză relațional despre putere prin legăturile pe care aceasta le întreține cu nivelul structural al dominației. Autorul vede dominația ca „*distribuție inegală de resurse*” și nu este interesat de raporturile generate între actori. „*Schema se bazează pe raporturile dintre putere, structură și dominație.*”²¹³

Robert Dahl, eminent profesor de științe politice american, va lansa o definiție care ține mai mult de partea formală: „*Puterea lui A asupra lui B reprezintă capacitatea lui A de a-l face pe B să facă ceva ce n-ar fi făcut fără intervenția lui A. A, care deține capacitatea de a schimba scopurile și comportamentele lui B, poate acționa în funcție de ceea ce își propune, în așa fel încât acțiunea acestuia are efecte asupra opțiunilor și acțiunilor lui B.*”²¹⁴ În acest fel, relația dintre A și B este de subordonare, unidimensională și asimetrică încât ceea ce face B este un rezultat al influenței lui A iar rezultatul este inegalitatea dintre A și B. Așadar, puterea reprezintă o relație asimetrică. Asimetria este un rezultat al diferențelor de status și de rol dintre cei doi protagoniști ai relației de putere în care se naște raportul inegal dintre dominant și dominat, dintre decident și cel care se conformează deciziei. În urma acestei relații se naște, de asemenea, starea de supunere sau de servitute. Relațiile de putere diferă de la totalitarism la democrație dar ceea ce este general în relația de putere constă în caracterul imperativ al dispozițiilor puterii indiferent de emitent. Dominația și servitutea îndelungate duc inevitabil, în orice formă de regim, totalitarism sau democrație, la *timocrație*, formă de guvernământ în care conducerea statului aparține celor mai bogați și numai lor. Guvernarea prin chiverniseală duce la acumularea de bogății, fapt ce reprezintă scopul principal al guvernării și dominației. Conformarea celor dominați de către stat este asigurată prin intermediul forțelor și mijloacelor de care se dispune politic.

2. Elitele moderne – între teorie, cercetare sociologică, adevăr și fals

Democrația clasică, care era considerată una directă, implica, în întregime, pe toți membrii *demos*-ului din *polis*-ul athenian. În mod ideal, democrația implică participarea individuală în procesul de luare a deciziilor care influențează viața societății. Democrația în lumea modernă cunoaște cu totul și cu totul alte forme de manifestare iar locul unde democrația reprezentativă se naște și se dezvoltă rămâne specific statului-națiune. Nu poate exista democrație în afara statului național. Fragmentarea statelor naționale duce inevitabil la dispariția democrației, teoria globalistă sucombând odată cu renunțarea la principiile fundamentale ale teoriei sistemului democrat. Un alt

²¹¹ Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interetnice*, Editura Polirom, Iași, 2005, p.544

²¹² Raymond Boudon, *Tratat de sociologie*, Editura Humanitas, București, 1997, p.243-244

²¹³ Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Op.cit.*(despre Anthony Giddens), p. 245

²¹⁴ Robert Dahl, *Modern Political Analysis*, New York, Prentice-Hall, 1963, p. 35-39

tip de sistem social nu exclude conflictul politic și social, care devine inevitabil și originează în însăși diversitatea grupurilor sau categoriilor sociale. Un astfel de demers presupune, implicit, promovarea unui nou tip de avangardă elitistă, care să răspundă necesității unei noi guvernante. În vremea lui Pericle, sensul de elită era similar celui de ideal comportamental, în baza căruia erau selectați toți cei care erau chemați să hotărască în privința destinului comunității. Astfel, *elita* era legată în mod direct de ideea de excelență: (*Kalos kagathos*, în greacă [καλὸς κἀγαθός], semnifică ceea ce este frumos și bun și, prin extensie, om cinstit.

Discursul politic occidental contemporan se bazează pe o propagandă, uneori agresivă, prin care suntem asigurați că instituțiile existente sunt și vor rămâne democratice. Sistemul politic occidental va fi și în viitor unul democratic sau putem vorbi, în prezent, de preliminariile instaurării unui nou tip de guvernantă care promovează pe scară largă oligarhia elitistă liberală? Nu ne rămâne decât să analizăm acest derapaj evident cu instrumentele specifice cercetării metodologice, specifice domeniului sociologic, și să exemplificăm, în mică măsură, tendințele impunerii unei grupări elitiste la nivelul structurii supraordonate a sistemului social. Preocupările meritorii ale comunității științifice în domeniul sociologiei, privind inovația metodologică pe linia cercetării empirice a elitelor, nu sunt de dată recentă. Cele mai cunoscute metode folosite sunt: *metoda reputațională*, bazată în principal pe interviuri (Hunter), *metoda pozițională*, care permite identificarea poziției de putere ocupate (Mills) și *metoda decizională*, care conduce la înțelegere practică a rolului jucat de multitudinea de elite și grupuri de interese în procesul de luare a deciziilor. Bazată, în principal, pe interviu, metoda pune în evidență rolul de protagonist al deciziei empirice în domeniul social și politic (Dahl). *Robert Dahl* a avut o contribuție magistrală prin publicarea în *American Political Science Review* a unui articol prin care face o critică severă paradigmei moniste a lui Mills și Hunter. O astfel de abordare ne permite să înțelegem teoretic și empiric rolul pluralității elitelor și a grupurilor de interese în procesul de luare a deciziilor, în special politice. *Robert Dahl* operează o distincție provocatoare între *puterea manifestă* și *puterea virtuală*. Pentru Dahl, *puterea virtuală* este un mijloc, numai o posibilitate de a accede la puterea politică și nu ceea ce poate fi înțeles în prezent, în sensul cunoscut prin putere virtuală. Abordarea puterii virtuale, sub aspect cibernetic, este, totuși, tangentă puterii virtuale înțelese de Dahl. Puterea virtuală cibernetică deschide acum și pentru viitor o perspectivă largă, odată cu reconsiderarea acestui tip de putere drept un vârf de lance tehnologic al puterii politice efective. Deținerea pârghiilor de putere virtuale asigură supremația politică și militară și dominația celor care ignoră importanța crucială a acestui aspect în configurarea geopolitică a lumii globale. Influența puterii virtuale asupra lumii politice este dată în prezent de sensul aplicat de către gruparea politică a celor care dețin nu numai puterea manifestă dar și puterea financiară a lumii. Aceștia din urmă, după o expresie plastică a lui Dahl, „*pot folosi bogăția pentru a colecționa politicieni, cu ușurința cu care pot colecționa opere de artă*”.²¹⁵

²¹⁵ Robert Dahl, *Who governs? Democracy and power in an American city*, New Haven, Yale University Press, 1961, p. 271

În relația dintre elite și democrație, o problemă se pune tranșant de la începutul oricărei dezbateri pe această temă. Întrebarea revine de fiecare dată obsedantă și chiar retorică: *Există compatibilitate între idealul democratic și existența elitelor în democrație?* Amintim că democrația, cel puțin declarativ, pare să-și asume legile generale de egalitate și dreptate pe când elitele, în sens peiorativ, sunt caracterizate și orientate spre bogăție și putere cu orice preț și indiferent de mijloace, fie ele coercitive, de forță sau convingere. Sunt păreri și păreri. Unele care vin în apărarea sistemului, altele care vin să demonstreze falsitatea sistemului de putere democratic. Unul dintre cei care pledează pentru prima categorie este sociologul și politologul francez *Raymond Aron*. Pentru acesta, faptul că există o mare diversitate de elite poate constitui o garanție viabilă împotriva dominației societății de către o singură elită, care se poate instala cu adevărat. Democrației nu îi este caracteristic refuzul clivajelor, democratizarea devenind benefică atunci când micșorează distanța dintre elite și masa majoritară anonimă. Recrutarea elitelor se bazează pe competență și concurență dar, adăugăm noi, concurența rămâne discriminatorie și neloyală. Cei care se situează în tabăra opusă apreciază că există o dominație a elitelor moderne și un grup dominant care este împărțit între cele mai importante centre de putere: politic, economic, militar (teza lui *Charles Wright Mills*). Puterea în societatea modernă este fundamental instituționalizată. Unele instituții sunt centrale, chiar în cazul societății americane. Există, astfel, legături puternice în ciuda separației puterilor în stat, astfel că elitele sunt interschimbabile. Acest argument vine să întărească ideea că, puterea în societățile dezvoltate nu este un atribut al unor persoane sau exclusiv a unor grupări oligarhice ci a unor instituții care, în ciuda aparențelor, cunosc un centralism democratic, și pe cale de consecință, o structură organizată pe principiul supraordonării și subordonării. Există, în același timp, o pluralitate de elite și grupări elitiste, pe linia promovării poliarihiilor, a centrelor și grupărilor multiple de putere decizională, ca o actualizare a unei componente importante a mitului liberal. Publicată în Statele Unite în 1956, în timpul Războiului Rece, lucrarea *"Power Elite"(Elita puterii)* de *Charles W. Mills* a generat puternice reacții. Autorul, un recunoscut sociolog, a produs o adevărată turbulență în mediile americane de putere, prin dezvăluirile incisive și șocante pe care le face. El susține că, într-o țară, care ar trebui să întruchipeze idealul pluralismului democratic, controlul este deținut de o mică minoritate elitistă care s-a cocoțat la comanda celor mai puternice instituții ale societății moderne și statului american, controlând administrația, finanțele marile corporații, trusturile industriale militare, comanda armatei, media, și multe altele. Sociologul a recunoscut că *"elita puterii"* este greu de identificat cu precizie și nu poate fi izolată. *„Oamenii din sferele superioare sunt implicați într-o serie de "bande" suprapuse și "clici", unite împreună prin legături complicate.”*²¹⁶

Charles Wright Mills consideră că catalogarea de elită poate fi dată acelei grupări de putere care are particularitatea de a controla cele trei instituții care domină statul și societatea: politicul,

²¹⁶ Charles W. Mills, *L'Elite du pouvoir*, Maspero, Paris, 1969, p. 16 (*The Power Elite*, Oxford University Press, 1956)

militarul și economicul. Persoanele care conduc aceste instituții sunt încorporate în așa numitul "triumful de putere". Toți cei care își concentrează propria lor putere de decizie în domeniul lor de importanță națională și globală vor deține corelativ și o parte de influență asupra societății. *The Power Elite* atrage atenția opiniei publice asupra intereselor elitelor americane, care sunt comune, ale liderilor militari, corporativi și politici, și sugerează că cetățeanul obișnuit este un subiect social relativ lipsit de putere, dominat, supus și manipulat de către aceste entități. Membrii elitei globaliste a puterii dezvoltă conștiința de clasă dominantă și o comunitate de interese oligarhice în contradicție cu restul societății. Autorul descrie mijloacele de putere contemporane ca ierarhii de stat controlate militar și financiar de marile societăți corporative. Supremația financiară dispune de corpul militar care, chiar dacă reprezintă o putere, rămâne o anexă a marilor corporații internaționale. Conflictul militar și războiul armat și economic reprezintă în prezent cea mai mare sursă profitabilă de afaceri. Sistemul bancar internațional împrumută necesarul de lichidități celor care investesc în războaie și urmăresc realizarea profitului. Viața socială devine un dictat și o severă dominație, fiind determinată și ghidată de noile elite ale puterii. Mills critică teoria echilibrului, care constituie un element important al ideologiei americane contemporane, în ceea ce privește economia și rolul statului. Conform teoriei echilibrului, puterea de stat și economia sunt ținute în echilibru de interese concurente. Mills identifică o serie întreagă de inadvertențe ale acestei teorii. Echilibrul de putere implică egalitatea de putere, un fapt social inexistent. Echilibrul de putere al unei clase elitiste înseamnă pentru celelalte un dezechilibru de putere. Miezul interior al elitei puterii este format din vârful clasei elitiste care se împarte în cel puțin două părți/partide și care se succed la putere inversându-și între ele rolurile de factori de decizie și treptele decizionale în același sistem de putere ierarhic. În acest fel se menține structura de putere a elitei dominante. Odată cu extinderea continuă, diversificarea și modernizarea mijloacelor de persuasiune cunoscute sub numele de "înșelăciune în masă", opinia publică a devenit ținta unor eforturi intense de monitorizare, manipulare, influențare și intimidare. Sub acest aspect găsesc necesar să fac legătura cu tema mea predilectă despre servitutea voluntară și să adaug că unul dintre scopurile camuflate ale persuasiunii este stimularea și controlul servituții sub cele două forme, cea coercitivă și cea voluntară.

Autor al teoriei puterii politice și a claselor politice, *Gaetano Mosca*, alături de *Vilfredo Pareto*, *Robert Michels* și *Max Weber*, este cotate printre cei mai importanți membri ai școlii de gândire elitiste. Politologul italian, Gaetano Mosca atrăgea atenția, încă de la începutul secolului trecut, cu privire la elite și felul în care acestea domină marea masă a societății. Pentru Mosca, societățile etatice moderne sunt conduse de o minoritate pe care el o identifică cu clasa politică elitistă. Aceste elite sunt organizate și funcționează sub forma societăților birocratice moderne. Reprezentantul italian al teoriei elitiste nu vede în formulele politice decât „*pure șarlatanii inventate pentru a înșela masele și a le obliga mereu la ascultare*” și subliniază asupra importanței nevoii de a governa nu numai pe baza unei forțe constrângătoare „*ci mai curând în funcție de un principiu*”

moral.”²¹⁷ (citat de sociologul francez și profesor la Sorbona, Pierre Birnbaum) În analiza sa despre puterea politică, Mosca critică aprecierea aristotelică privind sistemul tripartit al formele de guvernare (monarhie, oligarhie, democrație). El susține că există o singură formă de guvernare, care se constituie dintr-o singură clasă politică, și anume, *oligarhia*. El reduce numărul claselor sociale din orice societate etatică sau contractuală la două: cea a liderilor guvernanți sau a elitelor, care au puterea politică, și cea a guvernaților, adică restul societății. Elita puterii, susține Mosca, este organizată în așa fel încât să-și poată menține poziția în vârful ierarhiei sociale o perioadă cât mai lungă de timp pentru a-și proteja interesele. Din aceste motive, el crede că democrația parlamentară, ca și socialismul, sunt doar utopii ale teoriilor politice care încearcă să legitimizeze și să mențină o putere care este întotdeauna în mâinile unei minorități. În democrație, oligarhia democrată acceptă „reproducerea” puterii, permițând, în urma sufragiului popular, ca membrii altor clase să aibă acces la anumite pârghii ale puterii dar nu la puterea supremă. În structura piramidală a puterii se mențin aceleași raporturi de supraordonare și subordonare. Constituirea și reconstituirea puterii de tip aristocratic este atunci când înlocuirea este întotdeauna în interiorul elitei. Lupta pentru putere este nu una economică ci politică, pentru că autocrația se bazează pe o clasă politică. Guvernanța nu poate avea loc în afara cadrului politic și a clasei politice, câștigătoare a luptei politice, în drept să guverneze. Există o clasă politică care guvernează și o clasă politică, evident, care aspiră la guvernare, și așa tot timpul. Cele două, în absența unui cadru politic mai elaborat, de cele mai multe ori, se succed la guvernare. Clasa politică guvernantă este constituită, spune Mosca, dintr-un „set de ierarhii”, care, în principal, sunt structurate material și au ca principal scop declarat direcționarea societății. Regula de bază propusă de „*Teoria claselor politice*” elaborată de Gaetano Mosca este că modificarea „*formulei politice*” urmează schimbării în organizarea clasei politice. Dezintegrarea unui sistem politic este legată de schimbarea formulei politice, care aduce ca noutate un alt consens. Ajustarea intervenită se va face atât în componența grupurilor care formează clasa politică și birocrăția, cât și în forma sa de organizare. Politologul italian susține ideea că: „*este imposibil de a studia istoria teoriei politice, fără a studia, în același timp, instituțiile politice*”.²¹⁸ Dezintegrarea unui sistem politic este, de asemenea, legată de extinderea progresivă și inevitabilă a clasei politice. Formulele politice sunt susținute de nevoia lăuntrică, uneori ascunsă, alteori manifestă, a oamenilor aflați în căutarea unor stăpâni care să le justifice nevoia de subzistență, control și existență. Într-un sistem reprezentativ, noi nu alegem reprezentanții noștri, ci ei aleg să ne reprezinte. Electoratul influențează doar alegerile mici. În acest sens, există doar două principii de bază ale claselor politice: cel *autocratic* (de sus în jos) și cel *liberal* (de jos în sus). Cu toate acestea, susține Mosca, „*progresul uman este asigurat doar într-o democrație*.”²¹⁹ În scrierile sale despre știința politică, Gaetano Mosca remarcă un fapt esențial, care pune în evidență dependența evoluției grupurilor elitiste minoritare de ignoranța

²¹⁷ Pierre Birnbaum, *Le pouvoir politique*, Dalloz, Paris, 1975, p. 104-105

²¹⁸ Gaetano Mosca, *Storia delle dottrine politiche*, Roma, Laterza, 1983, Cap.1, Par.1 ("*Rapporti necessari fra lo studio delle dottrine politiche e quello delle istituzioni politiche*")

²¹⁹ *Idem*

majorității dezorganizate. „Sunt alegătorii care aleg deputatul... Oricum, acest lucru este sigur o aplicație, este întotdeauna opera unui grup de oameni adunați pentru un scop comun, de o minoritate organizată care, întotdeauna, se leagă în mod inevitabil și necesar de majoritățile dezorganizate.”²²⁰ Pentru sociologul german *Hans Peter Dreitzel* termenul comun de elită îi desemnează pe cei care „ocupă cele mai înalte poziții dintr-un grup, organizație sau instituție și care au ajuns în aceste poziții, în primul rând, printr-o selecție de abilități personale. Ei au puterea sau influența ca urmare a rolului legat de pozițiile lor. Dincolo de interesele lor de grup, aceștia contribuie direct la menținerea sau modificarea structurii și a normelor care stau la baza societății. Prestigiul le permite să joace un model de rol care contribuie în grupul lor influențarea normativă a comportamentului altor persoane.”²²¹ Această definiție, cu vocație generală, poate, de asemenea, reprezenta un sprijin în dezlegarea problemelor epistemologice în cazul abordării realității empirice a conceptului de elite.

Încercarea de a răspunde la întrebarea firească: *Cine guvernează dar cine conduce ?* reprezintă o altă tentativă de a descoperi adevărata față a complexe probleme legate de delimitarea elitei ca obiect, în confruntarea sa cu autoritatea reală și puterea. De la invenția sa în societatea din Athena, democrația înseamnă, etimologic „*puterea poporului*”, sau altfel spus, suveranitate populară, un *sistem de putere și decizie colectivă și nu elitist*. Aceste considerente acoperă aproximativ aceeași realitate: democrația este regimul în care toți oamenii au posibilitatea efectivă și egală de a participa direct la actul de legiferare și punerea în aplicare a legilor care guvernează societatea. Din aceste considerente democrația este, teoretic, cel puțin, incompatibilă cu spiritul elitist contemporan, pe care îl promovează. Lăsând la o parte populismul și demagogia elitelor democratice interesate, putem constata, la vedere, în creuzetul pseudodemocrației românești că, de fapt, elitele politice de putere adoptă deciziile cele mai importante pentru o minoritate de persoane care se identifică cu puterea. Într-o democrație adevărată, care nu este cea reprezentativă, ci directă dar nerealizabilă, politica nu este o profesie rezervată pentru câțiva profitori de ocazie, ci o activitate colectivă în care toți sunt chemați să participe pe picior de egalitate. Acest tip de sistem politic, bazat pe puterea elitelor, nu poate fi decât unul de tip oligarhic. Singura deosebire pe care o semnalăm este că sistemul oligarhic din România nu este dictatorial ci liberal. Acțiunile de dictat se resimt, totuși, la nivelul deciziilor politice importante pentru țară, care se iau în ascuns, fără o prealabilă consultare a electoratului. Având în vedere conceptul de *false elite*, sociologul german *Max Weber*, fondatorul studiului modern sociologic, face o severă critică la adresa racilelor elitei politice, respectiv clasei politice din vremea sa, care sunt într-o perfectă similitudine cu viciile politice ale timpului nostru. Rareori, clasa politică este un debușeu pentru elita intelectuală, adevărații intelectuali de valoare și morali ocolind cu înțelepciune o astfel de perspectivă carieristică plină de compromisuri majore. Adevărații intelectuali trăiesc din rodul muncii și

²²⁰ Gaetano Mosca, *Elementi di scienza politica, Scritti politici, a cura di G. Sola*, vol. 2, Laterza, Roma, 1982, p. 476

²²¹ Hans Peter Dreitzel, *Elitebegriff und Sozialstruktur. Eine soziologische Begriffsanalyse*, Enke, Stuttgart, 1962 - Coenen-Hunter, 2004, p. 101

capacității lor intelectuale. Se poate vorbi chiar de un conflict de rol și de o incompatibilitate între elita intelectuală și cea politică. Weber ia în calcul, aici, chiar problema veniturilor obținute. Politicienii, separați de mijloacele de conducere și gestiune, (de cele mai multe ori ca urmare a incompetenței n.n.) „sunt obligați să-și găsească surse de venituri prin intermediul activităților desfășurate, să trăiască nu doar «pentru politică» ci și «din politică» și, astfel, să devină profesioniști ai politicii”²²² Asupra acestui aspect ne captează atenția sociologul german, politica de profesie reprezentând, în tot ceea ce probează autorul, o maladie socială întreținută artificial de către o clasă elitistă coruptă. Fenomenul acesta social-politic este unul patologic. Elitistul de profesie, spune Weber, „caută exclusiv puterea, puterea ca sursă de bani, dar și putere de dragul puterii. Începând cu anul 1868 a apărut în alegeri sistemul «caucus», în sens figurat «sforării electorale», inițiatorul fiind Joseph Chamberlain, un notabil predicator nonconformist. Prilejul l-a oferit democratizarea legislației electorale. Pentru a câștiga masele s-a constituit un uriaș aparat de asociații cu aparență democratică și o birocratizare strictă a tuturor mecanismelor.”²²³ Situația actuală ar putea fi numită, concluzionează Weber, „o dictatură bazată pe exploatarea emoționalității maselor”²²⁴ sau a ignoranței (n.n.).

Potrivit sociologului italian *Vilfredo Pareto*, principalul promotor al conceptului de *elită* în filosofia și sociologia modernă și al fenomenului de *circulație a elitelor*, eterogenitatea comunității și a societății, pusă în evidență de dinamica și circulația socială, sunt supuse unor legități sociologice cum este cea dezvoltată de către acesta privind *legea elitelor* și a *circulației elitelor*. În evoluția și schimbarea permanentă socială, există o tendință generală a indivizilor de polarizare socială către un grup superior, numit *elită*, cei mai mulți rămânând constituiți într-o grupare inferioară numită *masă*. Distribuția statusurilor și implicite a rolurilor nu este întâmplătoare, ci ea se supune legii polarizării dintre elite și mase. Gruparea elitelor și cea majoritară, a maselor, nu cunosc o stabilitate absolută, circulația acestora fiind permanentă și îndreptată către o înnoire și reînnoire, care dau grupurilor enunțate o relativă stabilitate. Pareto, orientat mai degrabă spre sensul pozitiv și dezirabil al conceptului de *elită*, aprecia că: „noțiunea principală a termenului de elită este cea de superioritate... într-un sens larg, eu înțeleg prin elită unei societăți acei oameni care posedă calități de inteligență, de caracter, de capacitate, de orice gen, de direcție, de nivel remarcabil. Exclud, în același timp, integral, orice apreciere asupra meritelor și utilităților acestor clase de oameni.”²²⁵

Cu toate acestea, elita politică nu este și nu rămâne o clasă meritorie. Meritocrația ei este un concept situat între dezirabil și utopic. Elitele guvernante moderne nu îndeplinesc criteriile de apreciere intelectuală și nici morală. Mai mult, în urma unei lupte inegale și interpartinice, la vârful elitei conducătoare dintr-un stat se adună toate nulitățile care nu pot să se realizeze într-un alt fel,

²²² Adrian Gorun, Dan R. Mateiu, Horațiu T. Gorun, *Introducere în știința politică*, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 348

²²³ Max Weber, *Politica, o vocație și o profesie*, Editura Anima, București, 1992, p. 32

²²⁴ *Ibidem*, p.34

²²⁵ Ilie Bădescu, *Istoria sociologiei – perioada marilor sisteme*, Editura Porto-Franco, Galați, 1994, p. 419

în urma unei activități asidue și oneste. Dincolo de conceptul general de *elite*, structurat exclusiv pe criterii de excelență și competență, Pareto recunoaște și noțiunea de elită în sensul de clasă conducătoare. „În raport cu marea masă de guvernați și dominați, considerată clasă inferioară, elita conducătoare cunoaște aprecieri și recunoașteri numai după gradul de influență și al puterii politice și sociale. Elita conducătoare, care decide viața și activitatea maselor guvernate, stabilește legi și ia decizii politice ce trebuie suportate și îndeplinite imperativ de către clasele inferioare majoritare. Aceasta este împărțită în *elită guvernamentală*, care exercită în mod efectiv dominația, și *elita neguvernamentală*, afiliată primei prin aspirații și interese”.²²⁶ Din cea de a doua elită fac parte grupurile de interese, deținătoare de mari capitaluri, marile corporații economice, militare și bancare, care dispun din umbră și schimbările politice. Tendința actuală este de subordonare totală a politicului, astfel încât decizia politică să corespundă întocmai intereselor adevăraților deținători ai puterii. În anticamera puterii reale, în care se găsește, în mod democratic, întregul aparat politic cunoscut, și în care are loc întreaga tevdatură electorală, desfășurată cu mult fast și „transparență”, se fac „jocurile” cunoscute care trebuie să coincidă cu adevărata decizie din marea sală ocultă a puterii. Aici sunt stabilite criteriile de selecție și recrutare care conduc spre un sistem valoric elitist care să asigure guvernanta în concordanță cu scopul și parcursul urmărit. *Robert David Putnam*, profesor de politici publice de la Universitatea Harvard, John F. Kennedy School of Government, este unul dintre puținii cercetători în domeniul guvernantei și elitelor care stabilește o corelație între conceptul de elite și aspectul sugestiv al puterii sub forma unei piramide. Pentru acesta, *elitele* sunt „*persoanele care sunt poziționate în partea de sus a piramidei de putere și care au capacitatea de a influența deciziile politice. Toate persoanele care ocupă poziții de autoritate fac parte din elită.*” Puterea și exercitarea ei pe seama prerogativelor decizionale se supun modelului piramidei politico-sociale. Dacă, aproape de vârful piramidei, vom practica imaginar o secțiune transversală, atunci partea superioară, mult mai mică, de forma redusă a piramidei, reprezintă *elita guvernamentală*, respectiv clasa conducătoare. Trunchiul de piramidă, astfel format, reprezintă *masele*, având un volum mult mai mare, și care cunosc o stratificare de la bază spre vârf în funcție de statusurile și implicit a rolurilor sociale. Între trunchiul de piramidă și vârful piramidei, astfel detașat, care deține supremația și controlul asupra maselor, se naște un spațiu vid care împiedică ascensiunea indivizilor din rândul maselor, indiferent de valoarea meritorie sau inteligența acestora. Grupul elitist este girat prin autosugestie de “marele creator”(*annuit coeptis*) și asigură înfăptuirea unei noi ordini de putere. Teoria se aplică în general, cât și în particular, la toate nivelurile de guvernanta care cunosc o structură piramidală de dominantă și control. La nivelul trunchiului de piramidă, puterea reală dispune și operează cu alt tip de elite, *elite de circumstanță*. Factorul politic influențează selecția care nu se face pe criterii valorice precum instruirea, competența, experiența, corectitudinea, onestitatea. Sunt promovați cei care acceptă compromisul, zeloșii și încazarmații politic, cei care promovează ideologia puterii și planurile de dominantă ale grupurilor de interese, astfel încât are loc un proces de promovare a unor *elite false*. În această

²²⁶ Jaques Coenen-Huther, *Sociologia elitelor*, traducere de Mihai Ungurean, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 13- 18

situație se poate vorbi de un sistem de anti selecție a elitelor. Pe această temă, *Vilfredo Pareto* dezvoltă o adevărată *teorie* sociologică a *selecției negative*. Prestigiosul sociolog italian introduce termeni noi și expresivi care nuanțează starea societății și a elitelor precum: *clasă pozitivă* și *clasă negativă*, *aristocrație* și *religie*, *elite vulpi* și *elite lei*. Așa de pildă, *elitele vulpi* iau aspectul camuflat al unor *elite lei*, adoptând și promovând o atitudine agresivă și înșelătoare persuasivă și coercitivă, de forță și dictat care dezvoltă forme autoritare și totalitare de guvernământ precum cezarismul, plutocrația, oligarhia, sultanismul, despotismul sau tirania. Un asemenea corp elitist, lipsit de eficiență și performanță, conduce inevitabil la o falsă rânduială socială, la sentimentul inutilității acțiunii sociale și a progresului. Elitele moderne nu mai îndeplinesc rolul de promotori ai intereselor sociale generale, se transformă în *elite speculative* care dezvoltă sisteme contradictorii, demagogice și populiste, fondate pe un consum de resurse dirijat în scopul menținerii la putere. Diferențele de putere și potențial financiar și economic dintre falsele elite și masa majoritară a societății produc grave dezechilibre sociale care întrețin permanent o stare conflictuală premergătoare revoltei și revoluției. Răspunsul elitelor la o atare stare de fapt este că un asemenea aspect nu poate fi soluționat pentru că o societate strict egalitară este imposibil de realizat. O soluționare a acestui dezechilibru major la nivel social nu poate fi rezolvat, în primul rând, datorită lipsei de voință și vocație politică care să presupună schimbarea. Acutizarea antagonismului dintre masă și elită determină o stare socială total nefavorabilă dezvoltării, de certă ostilitate dintre dominați și dominanți. Într-o astfel de conjunctură, procesul de circulație a elitelor va fi afectat de apariția unor condiții defavorabile generate de conflicte și violență socială. Pentru *Vilfredo Pareto* toate societățile sunt elitiste, numai modul de manifestare diferă: „*elitele care folosesc înșelăciunea, violența, nu au alt scop decât de a perpetua dominația lor.*” Democrația parlamentară, în sine, apreciază acesta, nu este decât o înșelăciune, pe care el o numește „*plutocrație demagogică*”. Amintesc aici, că plutocrația este un sistem politic în care cei mai bogați sunt la putere. Corpul elitist de stat, în așa numita circulație a elitelor, are ca scop final câștigarea puterii și menținerea acesteia, indiferent de metodele folosite. Regulile morale cunoscute și aplicate activității maselor nu reprezintă repere politice și nu au aplicabilitate în sistemul politic. Plutocrația este un sistem politic apropiat de oligarhie, dar care are particularitatea de a selecta decizia politică numai de la deținătorii puterii care sunt promovați în funcție de bogăția lor. Astăzi, acest termen este folosit pentru a denunța excesele de putere ale democrației unde lobby-urile, adesea multinaționale, influențează puternic textul legilor.

3. Dominație și lumpen - guvernanta

În societățile occidentale guvernate de sisteme de putere democrat - liberale, guvernanta politică se referă la interacțiunile dintre stat, corpul politic și societate, precum și interacțiunile dintre acestea și coalițiile de actori publici și privați. În funcție de scalele de guvernare abordate, guvernanta politică cunoaște o orientare globală și una teritorială, regională sau locală. Buna guvernare are drept scop de a face acțiunea publică mai eficientă și mai aproape de binele și interesul public general. Guvernanta politică suscită în cercurile elitiste metropolitane o aceeași

preocupare ca și guvernanta corporatistă, care devine din ce în ce mai mult prioritară. Așadar, pe scurt, în centrul sistemului mondial există o preocupare evidentă pentru studiul și implementarea corectă și benefică a ceea ce occidentalii numesc *“good governance”*. Nu despre același lucru putem vorbi la periferia sistemului mondial, unde deficiențele de guvernare sunt evidente și consecințele sociale pe măsură. Un exemplu despre această discrepanță majoră îl oferă situația anuală a indicatorilor mondiali de guvernare (IMG) (indicatori de guvernanta la nivel mondial) elaborată de Banca Mondială și Institutul Băncii Mondiale (IBM) unde sunt publicați indicatorii agregați și individuali pentru peste 200 de țări având în vedere următoarele dimensiuni ale guvernare: responsabilitate, stabilitatea politică, absența violenței, eficiența guvernării, calitatea reglementărilor, supremația legii și controlul corupției. Potrivit lui *André Gunder Frank* și *Johns Hopkins*, expansiunea sistemului mondial generează un fenomen denumit *“dependență”*, o stare economică, politică și socială care ascunde de fapt și întreține *dominația* centrului sistemului mondial față de periferie. *Dominația* este caracteristica principală a stării de guvernanta. Guvernantei, indiferent de sistemul politic, îi este caracteristică *dominanța*. *Dependența*, la rândul ei, multiplică factorul dominant, un rezultat al principiilor și mecanismelor liberale moderne ce promovează libera circulație a capitalului străin, libera concurență de pe poziții inegale și economia de piață favorabilă transferului plusprodusului de la periferie către centrul sistemului. *Dominanța* elitelor corporatiste mondiale este asigurată de guvernanta politică locală sau regională a statelor periferice. *Legea “deficitului ontologic progresiv”* a proceselor metropolitane spre marginile de expansiune dezvăluie o realitate dură și anume că, la periferie sistemul se manifestă doar ca *“suburbialitate”*, o periferializare condiționată fără de care centrul nu se poate dezvolta și nici menține la nivelul de bunăstare materială și spirituală din prezent. *Lumpen-burghezia* modernă românească nu reprezintă organizarea corporatistă a societății românești, ea intermediază numai transferul capitalului autohton și a plusprodusului către marile corporații și monopoluri aflate în centrul sistemului mondial modern. Ea joacă rolul unor adevărate elevatoare de capital dinspre periferie către centru. În acest scop au fost create trusturi și companii transnaționale, un adevărat supra sistem economic redistributiv. Politica economică de dependență și dominație forțată duce la *“lumpen-dezvoltare”* adică o *“dezvoltare a subdezvoltării”*, pentru că relația cu metropola generează întotdeauna sărăcie la periferie.

Vilfredo Pareto atrăgea atenția, cu mult timp înainte, asupra rolului nefast jucat de *“subeconomii redistributive”* în transgresarea și translatarea frontierei sistemului mondial. Acestea sunt constituite anume pentru a favoriza subordonarea economiilor naționale mecanismelor de funcționare a economiei mondiale. Spre deosebire de centrul metropolitan al sistemului mondial, unde se aplică, cu succes, conceptul de *“good governance”*, în periferia sistemului se experimentează un model de guvernanta nesuveran sau lipsit de autonomie, aplicat de către clasa politică autohtonă, care poartă numele de *“lumpen governance”*.

BIBLIOGRAFIE

1. Andrei Petre, *Opere sociologice III*, Editura Academiei, București, 1978
2. Bădescu Ilie, *Istoria sociologiei – perioada marilor sisteme*, Editura Porto-Franco, Galați, 1994
3. Birnbaum Pierre, *Le pouvoir politique*, Dalloz, Paris, 1975
4. Boudon Raymond, *Tratat de sociologie*, Editura Humanitas, București, 1997
5. Burdeau Georges, *Droit constitutionnel*, Librairie generale de droit et de justisprudence, Paris, 1966
6. Coenen-Huther Jaques, *Sociologia elitelor*, traducere de Mihai Ungurean, Iași, Editura Polirom, 2007
7. Dahl Robert, *Who governs? Democracy and power in an American city*, New Haven, Yale University Press, 1961
8. Dahl Robert, *Modern Political Analysis*, New York, Prentice-Hall, 1963
9. Dreitzel Hans Peter, *Elitebegriff und Sozialstruktur. Eine soziologische Begriffsanalyse*, Enke, Stuttgart, 1962 - Coenen-Hunter, 2004
10. Ferréol, Gilles, Jucquois Guy, *Dicționarul alterității și al relațiilor interetnice*, Editura Polirom, Iași, 2005
11. Frank André Gunder, *Lumpen-bourgeoisie et lumpen-développement*, Maspero, Paris, 1971
12. Gorun Adrian, Mateiu Dan, Gorun Horațiu, *Introducere în știința politică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003
13. Gorun Adrian, *Political și știința politică*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006-1
14. Mills Charles W., *L'Elite du pouvoir*, Maspero, Paris, 1969, (*The Power Elite*, Oxford University Press, 1956)
15. Mosca Gaetano, *Elementi di scienza politica, Scritti politici, a cura di G. Sola*, Laterza, Roma, 1982
16. Mosca Gaetano, *Storia delle dottrine politiche*, Roma, Laterza, 1983
17. Muraru Ioan, Tănăsescu E.S., *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Editura All Beck, București, 2005
18. *Oxford Dicționar de politică*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001
19. Russell Bertrand, *Idealurile politice. Puterea*, Editura Antaios, București, 2002
20. Wallerstein Immanuel, *Sistemul mondial modern*, Editura Meridiane, București, 1994
21. Weber Max, *Economy and Society*, vol I, Bedminster, New York, 1968
22. Weber Max, *Politica, o vocație și o profesie*, Editura Anima, București, 1992.